

ВДОМА ВСЕ-ТАКИ НАЙКРАЩЕ

Андрій Пилипович Яценка прожив довге життя, адже народився в далекому 1917 році. Доля не завжди оберталася до нього доброю стороною. Фашистський полон, сталінські перевірки.

Андрій Пилипович – цікавий співрозмовник. Не дивлячись на вік, він зберіг добру пам'ять і геть не виглядає на свої роки.

Ще до початку Другої Світової війни, він пішов служити у польську армію. Саме з його розповіді про це і розпочалася наша розмова.

– То як Ви потрапили на службу в польську армію?

– Я народився у Сморжеві. Пізніше мій батько поставив хату там, де зараз підстанція, поруч з Клеванем. Там і пройшло моє дитинство.

У 1938 році пішов на військову службу у польську армію, адже тоді наш край входив до складу Польської держави. До речі, не всіх в армію брали. Медична комісія була досить присклива. І особливу увагу треба було мати. Призивали на службу переважно в 20 років. Освіту я мав, бо закінчив аж три класи початкової школи в Сморжеві, а четвертий клас вже в Клевані.

Хлопець я був здоровий, так що медкомісія пройшов успішно.

Потрапив я служити у Краків, у 20-й полк піхоти. Там мене і застала війна.

– А що ви можете сказати про польську армію?

– Бона, звичайно, була слабшою за німецьку. Німці мали велику перевагу в техніці, хоча поляки мужньо боролися. Полк, в якому я служив, відступав з боями через Карпати аж до Льво-

ва. Ми надіялися, що Польщі допоможуть французи та англійці. Ці країни дійсно оголосили війну Німеччині, але практично не воювали на Заході. А тут ще Червона армія вступила в Західну Україну, так що польське військо опинилось між двома вогнями.

Ось так я і потрапив у німецький полон.

– Про німецький полон склалися певні стереотипні уявлення: колючий дріт, крематорії, голод, каторжна праця. А яке Ваше особисте враження від Німеччини і німецького полону?

– Нічого хорошого в ньому не могло бути. Важко працювали, хоча до роботи мені було не звикати. Адже батько мав велике господарство – 12 гектарів землі, три корови, чотири коней. Мені дуже хотілося продовжити навчання, але не було змоги. Доводилося допомагати батькам. Батько навіть наймав людей на Поліссі, коли приходила пора збирати врожай. У нас була своя молотарка.

– Що характерно. Мої батьки важко працювали, але

жили досить бідно. Той німецький фермер, до якого я потрапив працювати, жив куди краще. І я би не сказав, що він працював більше, ніж ми. Навпаки, вісім годин відпрацює, а потім може і кувальничку випити. А батькові могому ніколи було вгору подивитися. Культура виробництва у німців була вища і не варто цього приховувати. На землі дійсно потрібно вміти працювати. А німці вміють.

– В якій частині Німеччини Вам довелося працювати?

– Я вже казав, що в полон потрапив неподалік Львова. Назустріч нам рухалася Червона армія, то вже і не було куди відступати. Польська армія капітулювала. Офіцерів затримали, а нам, солдатам, спочатку говорили, що незабаром відпустять. Але цього не сталося і нас повезли на примусові роботи в Німеччину. Я потрапив у табір, звідки ми ходили на роботу до одного фермера неподалік Альберштадту. Вдень працювали, а на ніч загнали в ґетто.

Треба сказати, що до польських полонених ставлення німців було інше, ніж до росіян. Ті дійсно були поставлені в положення рабів. Годували їх дуже погано. А нам, українцям, які були в польській армії, німці платили по марці в день, давали майже вдосталь картоплі, гороху, кашусти. За цю марку можна було ще якісь продукти купувати. Наприклад, хліб коштував десь 20

Андрій Пилипович Яценка з онуками Андрієм та Максимом.

дуже крєпка. Таких випадків, щоб хтось вкрай, я не пам'ятаю, хоча чув, що коли таке все-таки траплялося, то такого полоненого могли елементарно розстріляти.

– А як Ви спілкувалися з німецькими господарями?

– Нас, полонених, примушували вчити німецьку мову, хочеш-не-хочеш. Це зараз я, звичайно, вже трохи забув мову, немає практики. А тоді я вже міг спілкуватися з німцями без перекладача.

ставлення до російських військовополонених зовсім інше, як, наприклад, до французів чи американців, які навіть посилки з дому могли отримувати. Фактично держава відвернулася від своїх власних громадян.

І їх, як правило, із фашистського табору відправляли прямо в радянський, де вони теж часто були приречені на смерть. Такий час був суворий і страшний.

– А як склалася Ваша

був молодий, то може в день одного папіроса і міг скурити.

Ніколи не любив занадто жирної їжі, а ось молоко любив. Коли повертався з роботи, то випивав його стільки, стільки хотілося.

Головне для людини – потрібно рухатися. Коли зрештє-два не роблю нічого – зразу всі мої немочі вилазять на поверхню. Життя – це рух.

– Скажіть, чи пам'ятає про

Фотографія, надіслана батькам з Німеччини. 1942 р.

пфеннігів. Крім того, видавали 450 грамів хліба на день. І горох, горох, горох. Я цим горохом попусував собі шлунок.

– Як до Вас, полонених, ставився німецький господар?

– Пам'ятаю, його звали Адольф Вальбейц. Він мав десь вісімдесят моргів землі, багато коней, волів, корів, овець, відгодовував свиней. До речі, ніколи не перегодовував їх. Як тільки вага свині досягала десь 80-90 кілограм, вже ці тварини відправлялися на забій. Він говорив, що далі просто не видно тримати, бо велика свиня багато їсть, а привіс не великий. Німці справді дуже практичний народ.

Я вже казав, що він тримав також волів, шкіра яких надзвичайно цінувалася.

– А техніка якась в нього була?

– Була, але коли почалася війна з СРСР, то перейшли, в основному, на кінну тягу, бо пального було у великому дефіциті і виділялося в основному для потреб армії.

– Скільки взагалі вас працювало на цього фермера? Я думаю, що Ви погодитеся, що все-таки праця Ваша була підневільна, батрацька.

– Працювало нас на фермера десь із 100 полонених. Були бельгійці, поляки, дванадцять українців. Корови доїли. До речі, жінки майже ніколи там корів не доїли. Це в основному чоловіча робота.

Контроль за нашою працею був жорсткий. Дивилися, щоб працювали може і не так швидко, але якісно. Взагалі, цивільні німці не так уже зле до нас ставились, практично вони не мали до нас діла. Але Гітлера німці дійсно боялися і дисципліна серед них була

Одного разу я досить серйозно захворів. Приходив шлунок. І треба сказати, що мені бо виписано направилення на лікування. Лікар після того, коли оглянув мене, сказав, що я буду довго жити. І лікування вдале признає.

– Але як би там не було в тій Німеччині, вдома все-таки краще.

– Як закінчився Ваш полон? І чи не думали Ви залишитися на Заході?

– Звільнили мене американські піхотинці навесні 1945 року. Під'їхали вони на «студебекерах». Мені хотілося дуже додому, все-таки майже шість років полону. Та і американці дозволили поїхати в Америку тільки тим полоненим, в кого там були родичі. А в мене ніяких родичів у США не було. Всіх інших передавали радянським військовим властям.

Всі колишні полонені, особливо росіяни і українці, проходили сувору перевірку у контррозвідці. Як потрапив в полон, чому? На багатьох колишніх полонених дивилися як на зрадників. І хоча я доводив, що воював у польській армії, це не допомогло. І вісім місяців перебував у таборі для переміщених осіб аж в Азербайджані. Але врешті-решт розібралися, що я аж ніяк не міг бути зрадником Червоної армії, поскільки воював за Польщу. І тільки тоді вдалося повернутися додому.

Війна – це дуже страшна річ. Я бачив, як Німеччину бомбардували англійці і американці. Гинули мирні люди, в тому числі жінки і діти. Звичайно, Гітлер сам винний в тому, що прикрі свій народ на страждання.

Я бачив, як помиралі в полоні російські солдати через нелюдське ставлення до них. Годували їх бруквою. Я тоді не розумів, чому

доля після війни.

– Я повернувся з Азербайджану. У 1947 році одружився. Було мені тоді вже 30 років. Працював на торфорозробках, а потім лейсейшов в Орджонікідський ДОК, звідки і вийшов на пенсію. А вже на пенсії трохи працював конюхом в «Зорі». Маю онуків і здоров'я трохи ще є, хоча, звичайно, роки дають себе знати.

– В чому секрет Вашого такого довогліття?

– Люблю працювати. Держу корову, свині. Ніяка політика мене ніколи не цікавила.

– Кажу я не перебирав, їв, що попадало. Але не багато. Горілки я вже роки тридцять не п'ю і взагалі ніколи в житті не був п'яним. Коли

Вас Польща як свого колишнього вояка?

– Так, пам'ятає. Я народжений польським орденом за оборону країни. Також Польська держава вислала мені певну суму грошей, що досить суттєво підвищує мою пенсію. Німеччина мені теж заплавила компенсацію за мою підневільну працю під час війни.

Але, звичайно, ніякі гроші не можуть стерти з пам'яті ті далекі, важкі, криваві роки. І де б ти не був, якими би благами не користувався – неволя є неволя. Вдома завжди краще.

– Дякую за розмову.

Розмовляв С.СЕРГІЄВСЬКИЙ.

С.СЕРГІЄВСЬКИЙ.

З братами та батьками. (А.Яценка стоїть крайній справа).